

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ПСИХОКОРЕКЦІЯ ДИСТРЕСІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ»**

Виконав студент 2 курсу, групи KorL.s1–M19z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
"Логопедія. Спеціальна психологія"
Андрощук Віталій Анатолійович

Керівник:

Бєлова О.Б., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та спеціальних методик

Рецензент:

Вержиковська О.М., кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри психолого-медико-
педагогічних основ корекційної роботи

м. Кам'янець-Подільський – 2021р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСТРЕСОВИХ ПЕРЕЖИВАНЬ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	6
1.1. Науково-теоретична сутність поняття "стрес", "дистрес"	6
1.2. Особливості стресових переживань у дітей молодшого шкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком	12
1.3. Особливості стресових переживань у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.....	18
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСТРЕСОВИХ ПЕРЕЖИВАНЬ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	24
2.1. Методики дослідження стресових переживань у дітей молодшого шкільного віку	24
2.2. Аналіз матеріалів дослідження.....	33
РОЗДІЛ 3. ПСИХОКОРЕКЦІЯ ДИСТРЕСІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	41
3.1. Організація навчально-корекційної роботи	41
3.2. Методика психокорекції дистресів у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення	44
3.3. Аналіз результатів формувального навчання.....	57
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	64
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема дитячого стресу є нагальним питанням сьогодення, оскільки переважна більшість дітей сучасного українського суспільства знаходиться під впливом стресу, посиленого психічного навантаження. У часи соціальних новоутворень особливо чутливою є психічна сфера дитини, що обумовлено великим обсягом інформації, його засвоєнням і переробкою, впливом екзогенних чинників та ендогенної відповіді організму.

Питання стресу досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні психологи, соціологи, фізіологи та медики, зокрема: Р. Бернс, Л. Божович, Ф. Василюк, Г. Гребенюк, В. Денісов, Л. Дика, Л. Кижасєв-Смик, І. Наєнко, Т. Немчин, Г. Нікіфоров, Г. Сельє, К. Судаков, Р. Тригранян, Т. Циганчук, О. Черепанова, Ю. Щербатих, Г. Эберлейн та ін. У дітей з порушеннями мовлення стресові переживання були розглянуто в межах вивчення їх мовленнєвої діяльності (О. Белова, Н. Гаврилова, С. Конопляста, Т. Сак, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.). Проте питання залишається актуальним, особливо у сфері дитячої, вікової та спеціальної психології.

Окреслені проблеми обумовлюють актуальність здійснення дослідження на тему **«Психокорекція дистресів у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення»**.

Мета дослідження – розробка психокорекційних занять для зниження рівня дистресових переживань у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз наукової літератури з проблеми дистресових переживань у молодших школярів із типовим психофізичним розвитком та з порушеннями мовлення.

2. Проаналізувати методи діагностики, що вказують на рівень дистресу у молодших школярів із типовим психофізичним розвитком та з порушеннями мовлення.

3. Визначити та експериментально перевірити вплив психокорекційної роботи зниження рівня дистресових переживань у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.

Об'єкт дослідження – дистресові переживання в учнів молодших класів з типовим та порушеннями мовлення.

Предмет дослідження – вплив психокорекції на зниження дистресових переживань в молодших школярів із порушеннями мовлення.

Методи дослідження:

– *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення при вивченні науково-педагогічної літератури, класифікація і систематизація теоретичних даних для визначення теоретичних засад і основних підходів щодо визначення дистресових переживань молодшими школярами із типовим психофізичним розвитком та з порушеннями мовлення;

– *емпіричні*: для вивчення рівня дистресових переживань у молодших школярів із типовим психофізичним розвитком та з порушеннями мовлення використовувались методики: методика діагностики шкільної тривожності – В. Філіпса, кольоровий тест М. Люшера, проєктивний тест особистісних відносин, соціальних емоцій і ціннісних орієнтацій «Будиночки» О. Орехової;

– *методи математичної статистики*: кількісний та якісний аналіз одержаних під час експерименту емпіричних даних.

Теоретичне значення. Розглянуто поняття стрес та дистрес, визначено рівень дистресових переживань в учнів молодших класів; висвітлено порівняльний аналіз результатів дослідження між дітьми з типовим психофізичним розвитком та з порушеннями мовлення; представлена психокорекційна робота на зниження дистресових переживань в молодших школярів із порушеннями мовлення.

Практичне значення результатів дослідження полягає в апробації результатів дослідження дистресових переживань у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення на базі Лисогірського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів №1 Мигіївської сільської ради Первомайського району, с. Лиса, Миколаївської області. Дослідженням було охоплено 26 дітей молодшого шкільного віку (8–10 років), до яких відносились діти з типовим психофізичним розвитком – 14 (100 %), і 12 – з порушеннями мовлення (100%) з них 3 – із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ IV рівня), 4 – із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ) і 5 – з фонетичним недорозвиненням мовленням (ФНМ).

Апробація матеріалів дослідження була висвітлена у науковій публікації: «Особливості прояву дистресових переживань у молодших школярів із порушеннями мовлення».

Структура наукової роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (62 найменувань), додатків (6 сторінок). У роботі вміщено 6 графіків. Загальний обсяг наукової роботи – 90 сторінок, з них 63 сторінки – основного тексту.

ВИСНОВОК

Узагальнення результатів проведеного теоретичного та експериментального дослідження дали змогу сформулювати наступні висновки:

1. Визначено, що стрес є найпоширеним видом афекту. І являє собою стан надмірно сильної і тривалої психологічної напруги, що виникає під час емоційного перевантаження нервової системи людини. Стрес поділяється на два види: еустрес – короточасний вплив (дає відчуття піднесення внутрішніх сил) і дистрес – руйнівний процес (дезорганізує поведінку людини, погіршує перебіг психофізіологічних функцій).

Встановлено, що діти в молодшому шкільному віці дуже емоційні, не вміють стримувати і контролювати свої емоції. Емоційність молодших школярів виражається в емоційній нестійкості, частій зміні настроїв, схильності до афектів. Причиною емоційної нестійкості виступає емоційне стресовий стан, який виникає у важких ситуаціях діти їх переживають з великою внутрішньою напругою. Стресові переживання молодших школярів з порушеннями мовлення пов'язані з їх спілкуванням: нерозуміння вербальних інструкцій, неможливість висловити свою думку призводить до стану дискомфорту. Стресові переживання виникають під час соціалізації дітей, оскільки в молодших школярів змінюється життя: режим, соціальний стан, відносини з оточуючими людьми в школі та в сім'ї.

2. Виявлено, що для вивчення дистресових переживань у дітей молодшого шкільного віку найкраще використовувати методики: шкільної тривожності – В. Філіпса, кольоровий тест М. Люшера та проєктивний тест особистісних відносин, соціальних емоцій і ціннісних орієнтацій «Будиночки» О. Орехової.

Узагальнений аналіз матеріалів дослідження показував, що низький рівень дистресових переживань найбільше притаманний 30% дітей з типовим

психофізичним розвитком і 14% учнів з порушеннями мовлення. Середній рівень переживань дистресу було виявлено майже в однакового відсотка молодших школярів – 39% дітей з порушеннями мовлення і 45% у дітей з типовим психофізичним розвитком. Високий рівень дистресових переживань ми спостерігали у 47% дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, і лише у 25 % з типовим розвитком

3. Розкрито, що для зняття стресу у дітей молодшого шкільного віку позитивно використати казко-терапію. Структура казко-терапевтичного заняття включала сім етапів: 1 етап – Вхід в казку (створення позитивного настрою); 2 етап – повторення (згадати минуле заняття); 3 етап – розширення (розширити уявлення); 4 етап – закріплення (новий досвід, прояв нових якостей особистості); 5 етап – інтеграція (пов'язати новий досвід з реальним життям); 6 етап – резюмування (узагальнити набутий досвід); 7 етап – вихід з казки (закріпити новий досвід, підготувати дитину до взаємодії у звичному соціальному середовищі). Групові та індивідуальні заняття з дітьми проводились 2 рази на тиждень тривалістю від 30 до 45 хвилин.

Досліджено, що після проведення психокорекційної роботи низький рівень дистресових переживань зменшився на 22% (констатуючий Ек–14%, контрольний Ек–36%). Середній рівень переживань дистресу також збільшився після психокорекційної роботи у молодших школярів з порушеннями мовлення на 11% (констатуючий Ек–39%, контрольний Ек–50%). Високий рівень дистресових переживань зменшився на 33% (констатуючий Ек–47%, контрольний Ек–14), що дає нам підстави стверджувати про ефективність проведення нами навчально-корекційної роботи з зниженням дистресових переживань у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.

4. Проведене дослідження не вичерпує усіх питань окресленої проблеми. Перспективою для подальшого вивчення дистресових переживань у дітей-логопатів є урахування мовленнєвого дизонтогенезу (у дітей з дислалією, дизартрією, ринолалією та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абабков, В.А., Перре, М.М. *Адаптация к стрессу. Основы теории, диагностики, терапии.* СПб.: Речь, 2004. 166 с.
2. Агарева, Е.Ю. Сказкотерапия. *Дошкольное и школьное воспитание,* 2008. № 1. С.12–13.
3. Анастаси А. *Психологическое тестирование.* Москва: Педагогика, 1982. 336с.
4. Батуев А.С. *Высшая нервная деятельность.* Москва: Высшая школа, 1991. 255 с.
5. Белова О.Б. Взаємозв'язок свідомого та підсвідомого розвитку у дітей молодшого шкільного віку з порушенням мовленнєвим розвитком. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова.* Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія : зб. наукових праць. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. № 11. С. 264–267.
6. Белова О.Б. Розвиток емоційної сфери молодших школярів у нормі та з різними видами дизонтогенезу. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія соціально- педагогічна / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака.* Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. Вип. 12. С. 14–17.
7. Блонский, П.П. *Психология младшего школьника.* Москва: Воронеж: Институт практической психологии «МОДЭК», 1997. 575 с.
8. Бодалев А.А., Столин В.В. *Семья в психологическом консультировании.* Москва: Педагогика, 1989. 206 с.
9. Бремс К. *Полное руководство по детской психотерапии* Москва: ЭКСМО-Пресс, 2002. 640 с.
10. Бурменская Г.В. и др. *Возрасно-психологическое консультирование.* Москва : МГУ, 1990. 136 с.
11. Вархатова Т. Из опыта работы школьного психолога, проблема

- отношений «психолог-родитель». *Семейная психотерапия и семейная терапия*, 1997, № 2, 128–135.
12. Вачков, И.В. Сказкотерапия: Развитие самосознания через психологическую сказку. Москва: Ось-89, 2001. 144 с.
13. Венгер А.А., Цукерман Г.А. *Схема индивидуального обследования детей младшего возраста*. Томск: «Пеленг», 1993. 69 с.
14. Гаврилова Н. С. Психологічна характеристика дітей з ЗНМ порушенням пізнавальної сфери кінетичного типу. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія соціально-педагогічна / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. Вип. X. С. 306–310.
15. Гнездилов, А.В. *Авторская сказкотерапия. Дом старинного камина* СПб.: Речь, 2004. 292 с.
16. Гоноболин Ф.Н. *Психология*. Москва: Просвещение, 1973. 246 с.
17. Гринберг, Д. *Управление стрессом*. СПб.: ПИТЕР, 2002. 496 с.
18. Данилова Н.Н. *Психофизиология*. Москва: МГУ, 1989. 399 с.
19. Дубровина, И.В. *Психология*. Москва: Академия, 2007. 464 с.
20. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*. 2003. №5. С. 34–42.
21. Зинкевич-Евстигнеева, Т.Д. *Основы сказкотерапии*. СПб.: Речь, 2006. 176 с.
22. Зинкевич-Евстигнеева, Т.Д. *Практика по сказкотерапии*. СПб.: Речь, 2006. 176 с.
23. Зинкевич-Евстигнеева, Т.Д. *Практикум по сказкотерапии* СПб: ООО Речь, 2000. 310 с.
24. Зинкевич-Евстигнеева, Т.Д. *Тренинг по сказкотерапии*. СПб.: Речь, 2006. 176 с.
25. Изард К.Э. *Психология эмоций*. СПб.: Издательство «Питер», 1999. 464 с.

26. Истратова, О.Н. *Практикум по детской психокоррекции: игры, упражнения, техники*. Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. 349с.
27. Каструбин Э.М. *Ключ к тайнам мозга*. Москва: Триада, 1995. 239 с.
28. Карвакарский Б.Д. *Психотерапевтическая энциклопедия*. Санкт-Петербург: Речь, 1999. 630 с.
29. Киселева, М.В. *Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми*. СПб: Речь, 2006. 160 с.
30. Колосов, Е.Н. Сказкотерапия. *Специалист*, 2006. №4. С.29–31.
31. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. *Логопсихологія*. Київ: Знання, 2010. 293 с.
32. Крутецкий, В.А. *Психология*. Москва: Просвещение, 1986. 336 с.
33. Кулагина И.Ю. *Возрастная психология*. Москва: УРАО, 1998. 176 с.
34. Лебедев, Ю.А. *Сказка как источник творчества детей* Москва: ВЛАДОС, 2001. 288 с.
35. Левина Р.Е. *Основы теории и практики логопедии*. Москва: Просвещение, 1968, 154с.
36. Левис, Ш. *Сам себе психолог. Ребенок и стресс*. СПб, 1997. 208 с.
37. Лешли Д. *Работать с маленькими детьми*. Москва : Просвещение, 1991. 223 с.
38. Мавлянова О.В. Эмоциональная компетентность и целенаправленность поведения детей младшего школьного возраста с разными формами проявления агрессии. *Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук*. Москва, 2011.
39. Маклаков, А.Г. *Общая психология*. СПб.: Речь, 2002. 456 с.
40. Навайтис Г. *Семья в психологическом консультировании*. Воронеж: НПО «МОДЭК», 1999. 224 с.
41. Нартова-Бочавер, С.К. *Народная сказка как средство стихийной сказкотерапии*. Москва : Просвещение, 1996. 415 с.
42. Пожар Л. *Психология аномальных детей и подростков- патопсихология*. Москва: Институт практической психологии, 1996. 128 с.

43. Рудякова, О.Н. *Психологическая поддержка младших школьников: программы, конспекты занятий*. Волгоград: Учитель, 2008. 89 с.
44. Родинов, В.С. *Прививка от стресса*. Ярославль: Академия развития, 2006. 272 с.
45. Рубинштейн, С.Л. *Основы общей психологии*. СПб: Питер, 1999. 720 с.
46. Свенцицкий, А.Л. *Основы психологии для студентов*. СПб: Питер, 2000. 512 с.
47. Селье Г. *Стресс без дистресса*. Москва: Прогресс, 1979. 124 с.
48. Семенович А.В. *Нейропсихологическая диагностика и корреляция в детском возрасте*. Москва: «Академия», 2002. 232 с.
49. Смирнова, Е.О. *Детская психология*. Москва: ВЛАДОС, 2003. 368 с.
50. Столяренко, Л.Д. *Основы общей психологии*. Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. 672 с.
51. Сухарев, А.В. Сказкотерапия. *Прикладная психология*, 2003. №6. С.21–25.
52. Тарасун В. В. Формування мовленнєвої особистості дитини з особливостями в розвитку. *Науковий вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2013. С. 165–173.
53. Филичева Т.Е., Чиркина Г.В. *Подготовка к школе детей с общим недоразвитием речи в условиях специального детского сада*. Москва: Просвещение, 1993. 226 с..
54. Хасан И.Б. *Прикладная психология. Опыт и перспективы*. Красноярск, 1990. 176 с.
55. Шевандрин Н.И. *Психодиагностика, корреляция и развитие личности*. Москва: ВЛАДОС, 1999. 512 с.
56. Шеремет М. К., Коломієць Ю. В. Нейропсихологічний аспект готовності до шкільного навчання дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2016. № 23. С. 240–247.
57. Щербатых, Ю.В. *Психология стресса и методы коррекции*. СПб.:

- Питер, 2006. 256 с.
58. Эйдемиллер Э.Г. *Методы семейной диагностики и психотерапии*. Москва: “Фолиум”, 1996. 48 с.
59. Элкин, А. *Психология эмоций и методы коррекции*. Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. 372 с.
60. Эльконин, Д.Б. *Психическое развитие в детских возрастах*. Москва: Институт практической психологии, Воронеж: НПО «Модэк», 1995.
61. Эриксон. Э. *Детство и общество*. Пер. с англ. — СПб. ЛЕНАТО, АСТ, Фонд “Университетская книга”, 1996
62. Якбсон, П.М. *Эмоциональная жизнь школьника*. Москва: Просвещение, 1966, 291 с.